

Duizend woorden

Precies duizend woorden krijg ik van de redactie van *Kunstlicht* om te reflecteren op beeld en taal, beeldende kunst en literatuur vanuit mijn perspectief als hoogleraar Engelstalige letterkunde aan de Vrije Universiteit. De ironie is zeker aan mij besteed. Het cliché wil dat één beeld meer zegt dan de 1000 woorden die ik tot mijn beschikking heb. Tijdens mijn oratie gehouden op 24 februari 2012 heb ik aangegeven dat werken in een cultuur die steeds meer gedomineerd wordt door visualiteit de grootste uitdaging is binnen mijn vakgebied. Ik merk het ongeduld met lange, literaire teksten bij mijn studenten. Zeker, woorden kunnen studenten en mij nog raken, maar mag het allemaal wat sneller en het liefst ondersteund met geluid of beeld? iPad, performance, Slam, iPhone, YouTube. Het gesproken en geschreven woord verdwijnt niet, maar moet steeds vaker het beeld naast of boven zich dulden.

Als letterkundige heb ik het lange tijd als mijn taak gezien om literatuur als aparte discipline te verdedigen en dat doe ik nog steeds, met volle overtuiging. Het lezen van romans en gedichten beschouw ik als een verrijkende ervaring voor elk mens en het bestuderen ervan kan tot diepere kennis leiden van culturen en het menselijk handelen. Het idee dat letterkunde een aparte wetenschappelijke discipline is, stamt uit het begin van de twintigste eeuw. Vanaf de jaren dertig waren het de *New Critics* in Amerika en F.R. Leavis (1895-1978) in Groot-Brittannië die nauwkeurige analysemethoden ontwikkelden die van letterkunde een bonafide wetenschappelijke discipline maakte. Rond dezelfde tijd deed Erwin Panofsky (1892-1968) iets soortgelijks voor de kunstgeschiedenis. Hoewel daar diverse theoretische golven overheen zijn gegaan sinds de jaren zestig en die voorvaderen ouderwets klinken, hebben zij toch de basis gelegd voor de academische disciplines zoals ze nog steeds bestaan in de 21^e eeuw. Uit die basis spreekt een waardering voor de intrinsieke waarde van kunstobjecten en van literaire werken als domein van allerlei sociale en culturele betekenissen.

Zowel letterkunde als kunstgeschiedenis staan nu onder hevige druk als aparte disciplines en ook aan de intrinsieke waarde van kunst en literatuur wordt getwijfeld. Dit is

niet alleen merkbaar aan de bezuinigingen in de cultuursector in Nederland, maar heeft ook gevolgen voor beide disciplines op de universiteit. Alle docenten en studenten van die twee vakterreinen op de VU Amsterdam zijn zich daarvan bewust geworden in het afgelopen jaar, als ze dat al niet waren. Engelstalige, Nederlandse -, en Franse letterkunde zullen verdwijnen als aparte *majoren* in de bachelorfase en zullen opgaan in een brede bachelor Literatuur en Samenleving vanaf 2013. Kunstgeschiedenis wordt eveneens als aparte bacheloropleiding opgeheven en met het vertrek van Wouter Davidts en Jonneke Jobse als respectievelijk hoogleraar en universitair hoofddocent kunstgeschiedenis levert het ook veel in wat dynamiek en ervaring betreft. Dit is zonder meer een verschraling voor beide vakgebieden, maar het nodigt ons ook uit om te kijken naar wat ons verbindt en hoe we zowel literatuur en beeldende kunst samen kunnen verdedigen en toegankelijk en aantrekkelijk kunnen houden voor de jongere generaties. Een extra reden om dit gezamenlijk te doen is, volgens mij, dat de toekomst van beide disciplines ligt in de vermenging van het literaire en het visuele en dit heeft de jongere generatie intuïtief door.

Ik voer een foto op van René van der Stok gemaakt een jaar geleden voor mijn MA-cursus *Literature Visualized*, een vak dat gaat over de problematiek van woord en beeld. Elke week behandelden we een hoofdstuk uit W.J.T. Mitchells inmiddels beroemde *Picture Theory* en studenten moesten via Blackboard in een geschreven stuk daarop reageren. Tijdens het hoofdstuk van Mitchell over William Blake's visuele taal gebeurde er iets opmerkelijks. René weigerde deze keer een korte tekst te sturen en stuurde in plaats daarvan een foto waarin hij ogenschijnlijk ijverig achter zijn computer zat te typen, met ook een schrijfblok en pen in de aanslag op de achtergrond. Het riep bij mij en de studenten die ik met de foto confronteerde tijdens het college vragen op waarom opdrachten op universiteiten (bijna) altijd schriftelijk zijn en niet visueel. Op de kleuterschool werd het aangemoedigd om woord en beeld door elkaar te gebruiken en toen waren plakplaatjes de ultieme beloning voor goed presteren, maar gaandeweg in ons

onderwijssysteem is taal dominant geworden als educatief middel en op een universiteit is geschreven taal en niet beeldtaal de dominante manier van communiceren, zelfs voor kunsthistorici die toch vooral met beelden werken.

Woord en Beeld was geruime tijd een aparte studie op de Vrije Universiteit totdat die opging in Algemene Cultuurwetenschappen en een bijna puur visuele oriëntatie kreeg. Ik heb voor Woord en Beeld zelf een paar colleges verzorgd en had daarbij altijd een ongemakkelijk gevoel, omdat ik mezelf niet genoeg visueel geschoold achtte en ik vermoedde dat mijn kunsthistorische collega's hetzelfde onbestemde gevoel hadden dat ze ook niet uiteten. De studie beschouwde woord- en beeldrelaties als een intrinsiek intrigerende, maar ook vaak marginale hobby van kunstenaars en schrijvers. Ik heb het idee dat woord- en beeldrelaties steeds pregnanter worden, dat woord en beeld steeds moeilijker te scheiden zullen zijn en dat het de toekomst zal vormen van zowel literatuur als cultuur. Van de foto's in Jonathan Safran Foers roman *Extremely Loud and Incredibly Close* tot kinetische poëzie en Jenny Holzers projecties van woorden op gebouwen, de relatie tussen woord en beeld moet benoemd worden. Maar ook het ontbreken van taal en verhaal in abstracte kunst, de poging om literatuur en kunst gescheiden te houden als aparte disciplines, moet meer bespreekbaar worden.

Ik pleit zeker niet voor een verdere reductie van het aantal literaire en kunsthistorische vakken, maar voor een samenbundeling van krachten en een uitruil van disciplinaire kennis die recht doet aan het fascinerende nieuwe speelveld als letterkundigen beeld en kunsthistorici woord serieus gaan nemen. Dit nummer van *Kunstlicht* is een goed begin om die nieuwe werkelijkheid te omarmen, of als voortzetting van een oude VU-traditie. Zoals René's foto beter aangeeft dan mijn duizend woorden, vragen studenten om zo'n reflectie; het is deel van hun, maar ook van onze werkelijkheid. ●

Foto: René van der Stok

Personalia

Diederik Oostdijk (1972) studeerde cum laude af in Engelse Taal en Cultuur en Amerikanistiek aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Zijn doctoraalscriptie schreef hij over de literaire kritiek van de dichter Karl Shapiro. In 2001 werd hij universitair docent aan de Vrije Universiteit en in 2011 werd hij benoemd tot hoogleraar Engelstalige letterkunde aan diezelfde universiteit.